A szociálisprobléma-megoldás jellemzői és fejlesztési lehetőségei

A személyközi probléma definiálásával és kategorizálásával kapcsolatosan számos tanulmány született a XX. század eleje óta. A személyközi probléma mint fogalom fontos változáson ment át. Napjainkban már nem kizárólag negatív jelenségként értelmezik. A személyközi problémák kutatásának szükségességét, fontosságát támasztja alá, hogy a hirtelen bekövetkező társadalmi, gazdasági változások hatásai a társas interakciók során mikro- és makroszinten is kimutathatók.

Kasik László könyve a szociálisprobléma-megoldással kapcsolatosan született főbb elméleti modelleket, kategorizálási szempontokat mutatja be, valamint a problémák feltárására alkalmazott néhány, igen gyakran alkalmazott mérőeszköz, eljárás jellemzőit. *A Személyközi problémák és megoldásuk* címmel megjelent könyv emellett nemzetközi és hazai empirikus kutatások kereteit adó elméleti modelleket, fejlesztések alapelveit és néhány program főbb jellemzőit tartalmazza. A szerző célja – többek között – az, hogy segítséget nyújtson a hazai pedagógusoknak abban, hogy megismerjék a gyerekeket foglalkoztató személyközi problémákat, útmutatást, mintákat adjon a sikeres szociálisprobléma-megoldásra.

A 221 oldalas kötet négy fejezetre tagolódik. Az első részben Kasik László a személyközi probléma definiálásával, a személyközi problémák jellemzőivel, vizsgálatával, kategorizálásával, a konfliktus és a probléma kapcsolatával, valamint a problémadefiniálás és a személyközi problémák feltérképezésének eszközeivel, eljárásaival foglalkozik. Az 1970-es évekig uralkodó behaviorista megközelítés szerint a személyközi problémára mint két vagy több személy közötti, viselkedésben megnyilvánuló ellentétre, és mint negatív jelenségre tekintettek (Hunt, 1963; Mower, 1960). Az azt követő mintegy 20 év a kognitív pszichológia, rendszerelmélet és döntéselmélet hatására változást hozott a fogalom terén, ekkortól már nem kizárólag negatív jelenségként gondolnak rá. Az akkori kutatók (D'Zurilla & Goldfried, 1971; Jacobson & Margolin, 1979; Wrubel, Brenner & Lazarus, 1981) véleménye szerint a személyközi probléma forrása lehet mások vagy önmagunk viselkedése, gondolata, érzelme, egy váratlan helyzet vagy egy döntési folyamat része. Az 1990-es évektől uralkodóvá vált integratív szemlélet képviselői szerint személyközi problémát okozhat bármilyen élethelyzet, társas feladat, viszony, adaptivitást nehezítő helyzet (Bedell & Lennux, 1997; Chang, D'Zurilla, Nezu & Maydeu-Olivares, 2002; Strough & Kenner, 2012).

A személyközi problémák definiálásának elemzésével hazai kutatók eddig alig foglalkoztak, bár néhány felmérés célja az iskolai, iskolával kapcsolatos konfliktusok feltárása volt. A szerző ehhez kapcsolódó kutatásai során a személyközi probléma értelmezését, és szülőkkel, pedagógusokkal, kortásakkal kapcsolatos problémák definiálását kérte különböző korú gyermekektől, egyetemistáktól. Az óvodások, iskolások, középiskolások és egyetemisták között végzett vizsgálatok tapasztalatairól számol be a szerző a fejezet második részében. A kutatás során Chang és munkatársai (2004) definícióját tekintette kiindulási alapnak. Eszerint személyközi probléma minden olyan társas feladat, helyzet vagy viszony, amit az egyénnek meg kell vagy érdemes megoldania hatékony társas együttműködése, boldogulása, céljai érdekében. Probléma során az egyén akadályba ütközik: vagy információszűke vagy az adott társas helyzet sajátosságaiból adódóan. A 2010 és 2014 között végzett felmérésekben közel 3000 fő vett részt. A vizsgált személyektől azt kérték, hogy az elmúlt

egy hónap eseményei alapján nevezzenek meg 5-5 szülővel, kortárssal, illetve pedagógussal kapcsolatos problémát. A 4–23 évesek közös problémái: tulajdon megosztása, társak általi kiközösítés, a másik negatív belső tulajdonsága, szülők általi verbális és fizikai agresszió. Míg az óvodások, kisiskolások számára a játék elvétele, csúfolódás, árulkodás volt még fontos probléma, a 12–23 évesek számára a szülők gondoskodásának hiánya, a társakkal való együttműködés, a társak, tanárok általi verbális vagy fizikai bántalmazás. Ezenkívül a 12–18 évesek számára problémát okoz a társak pletykálása, megbántás, szülők alkohollal kapcsolatos problémája, tanárok által történő kivételezés. Az egyetemisták körében a párkapcsolati csalódások, barátságok megszakadása, csoporttársak körében tapasztalt tisztességtelen viselkedés és segítés hiánya, rokon halála okoz problémát.

A könyv kitér a személyközi problémák tartalmi kategóriák szerinti elemzésére is. Érdekes, hogy a saját tulajdonnal kapcsolatos problémák főként az óvodáskorra jellemzőek, az egyetemisták már csak 14%-a panaszkodik emiatt. Ezzel ellentétes megfigyelést tehetünk a másik negatív belső tulajdonsága (pl. nagyképűség) terén. Néhány megdöbbentő adat: a társak általi kiközösítés a 7–14 évesek 27%-át, a 14 évtől idősebb korosztály 15–16%-át sújtja. A szülők általi fizikai bántalmazás fordul elő az általános iskolások 15%-ánál, míg a szülők verbális bántalmazásától szenved a középiskolások 22%-a. Mindhárom korcsoport esetén szignifikánsak a nemek közti különbségek: a 4–18 éves fiúk inkább a társaktól elszenvedett fizikai és verbális bántalmazást soroltak fel, míg a lányok ugyanilyen jellegű panaszai a tanárokra vonatkoztak. A 15–23 éves lányok a szülői gondoskodás hiányát, a másokkal való nem megfelelő együttműködést sorolták fel. Figyelemreméltó, hogy a NAT-ban leírt segítés és együttműködés formáinak elsajátítására vonatkozó tanítási cél mennyire nem valósul meg a gyakorlatban.

A két nagyobb egységből álló második fejezetben megismerkedhetünk a szociálisprobléma-megoldó gondolkodásról és viselkedésről alkotott fontosabb modellekkel, a szerző által végzett kutatások elméleti alapjaival, valamint a gondolkodási folyamatok viselkedésben való megnyilvánulási formáival. Ez a fejezet ezen kívül 15, a nemzetközi kutatások során is alkalmazott, jó megbízhatósági mutatókkal rendelkező, főleg 12–18 éves korban alkalmazható, a szociálisprobléma-megoldás mérésére alkalmas mérőeszközt is részletesen bemutat.

A könyv harmadik részében részletesen olvashatunk a szerző a Szegedi Tudományegyetem Neveléstudományi Intézetének és a Szegedi Tudományegyetem Szociális Kompetencia Kutatócsoport keretében 2009 és 2014 között végzett szociálisprobléma-megoldással kapcsolatos empirikus kutatásairól. A longitudinális és keresztmetszeti vizsgálatok további értékes tapasztalatokkal szolgálnak a felmérésekben részt vett 4–23 évesek problémamegoldásáról.

A negyedik fejezet első részében a szerző a problémamegoldás fejlesztésének alapelveit, típusait, általános és specifikus jellemzőit ismerteti. A második rész óvodások és különböző korú diákok körében már kipróbált, sikeresen alkalmazott programok, kísérletek bemutatását tartalmazza.

Napjainkban sok vizsgálat irányul arra, milyen személyközi problémák foglalkoztatják a különböző életkorú gyerekeket, miként oldják meg azokat, mely tényezők befolyásolják a megoldás sikerességét. Kasik László kötete a hazai neveléstudomány szempontjából is újszerű vizsgálatokról számol be, átfogó képet nyújt a szociálisprobléma-megoldással kapcsolatos nemzetközi és hazai kutatásokról, hasznos gyakorlati ismereteket, problémamegoldó módszerek részletes leírását tartalmazza. A kötet felépítése logikus, jól áttekinthető, a megértést esztétikus ábrák is segítik. A könyvet jó szívvel ajánlom minden pedagógusnak, óvodapedagógusoktól, tanítókon, általános és közép-

iskolai tanárokon át a gyermekvédelem területén dolgozó szakemberekig, mivel a gyakorlatban előforduló személyközi problémák megoldásához számos ötletet meríthetnek a könyvben leírt kutatásokból, fejlesztő programokból. A kutatók által feltárt eredmények és az ezek alapján levont következtetések a magyar oktatási rendszerrel ismerkedő tanárjelöltek, valamint a neveléstudomány területén tevékenykedő kutatók, továbbá a pszichológusok és a téma iránt érdeklődők számára is rendkívül hasznosak, izgalmasak lehetnek.

Kasik László (2015). *Személyközi problémák és megoldásuk*. Budapest: Gondolat Kiadó.

Vígh-Kiss Erika Rozália

Szegedi Tudományegyetem
Neveléstudományi Doktori Iskola
PhD-hallgató
matematikatanár, Balassi Bálint
Nyolcévfolyamos Gimnázium

Irodalom

Bedell, J. R. & Lennox, S. S (1997). *Handbok of communication and problemsolving skills training: A cognitive-behavioral approach*. New York: Wiley.

Chang, E. C., D'Zurilla, T. J. & Sanna, L. J. (2004). *Social problem solving. Theory, research and training.* Washington, DC: American Psychological Association.

D'Zurilla, T. J. & Goldfried, M. R. (1971). Problem solving and behavior modification. *Journal of Abnormal Psychology*, *78*(1), 107-126.

Hunt, J. McV. (1963). Motivation inherent in information processing and action. In Harvey, O. J. (Szerk.), *Motivation and social interaction*. New York: Ronald Press, 35-94.

Jacobson, N. S. & Margolin, G. (1979). *Marital therapy: Strategies based on social learning and behaviour exchange principles*. New York: Brunner/Mazel.

Mowrer, O. H. (1960). *Learning Theory and Behavior*. New York: Wiley.

Strough, J. & Keener, E. (2013). Goals and Strategies for Solving Interpersonal Everyday Problems Across the Lifespan. In Verhaeghen, P. & Hertzog, C. (Szerk.), *The Oxford Handbook of Emotion, Social Cognition, and Problem Solving during Adulthood*. Oxford: Oxford University Press, 190-205.

Wrubel, J., Brenner, P. & Lazarus, R.S. (1981). Social competence from the perspective of stress and coping. In Wyne, J. & Singer, M. (Szerk.), *Social competence*. New York: Guilford, 61-99.